

Europa između buđenja nacionalnog autoritarizma i neizvjesnih projekcija budućnosti (2015-2020)

Marko Lončar¹

Sažetak

Druga polovica protekloga stoljeća političku Europu uvela je u novi period u kojemu su dva primarna viđenja Europske unije obnovila sukobe uz primjetan rast euroskepticizma i nacionalnog autoritarizma. Migrantska kriza, Brexit i europski izbori 2019. ostavili su najsnažniji utjecaj na oblikovanje Europe tijekom prethodnih pet godina. U radu su prikazani prisutni politički trendovi kroz osvrt na dva dominantna teorijska pravca europskih integracija te posljedice navedenih kriza, odnosno kroz izazove i perspektive koji stoje pred Europskom unijom u narednom periodu u kojem će se Europa naći na razmeđu između dva puta koji vode ili ka centru ili pak od centra.

Ključne riječi

Europa, Europska unija, nacionalni autoritarizam, Brexit, euroskepticizam, budućnost Europske unije

¹ Marko Lončar student je četvrte godine preddiplomskog studija politologije na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Banja Luci. Kontakt: markoloncartrs@gmail.com.

Uvod

Svaki razgovor na temu Europe te njene sadašnjosti i budućnosti neminovno vraća u prošlost, postavljajući pitanje na koje nikada nije usaglašen odgovor te po svojoj prilici dok je povijesti teško da će i biti, a to jest što je sve Europa i dokle seže. U svakom slučaju, epitemološki korijen riječi Europa više je nego jasan i proishodi iz grč. *Εὐρώπη* pri čemu u prijevodu s grčkog jezika „Eὐ“ (Eu) prevodimo kao „nad“ ili „bolje“, a koje upravo kao akronim predstavlja današnju ujedinjenu političku Europu.

Civilizacijska osnova suvremenog svijeta potekla je upravo iz Europe, odnosno antičkih Grka koji su na sjeveroistočnim obalama Mediterana, postajući samosvjesni razlika u odnosu na Aziju, načinili prvi korak od tribalizma ka humanizmu (Popper, 1993). Tako je Europa zauzela centralno planetarno mjesto te od tada bila centar svijeta i nadmjesto za život u uspoređivanju s ostatkom tada (ne)poznatog svijeta.

Međutim kako britanski filozof Christopher Dawson u svom djelu „Razumijevanje Europe“, nastalom na postratnim krhotinama, ali istovremeno i na inicijalnim temeljima novoizgrađene Europe, navodi – Drugi svjetski rat označio je njezin raspad (Dowson, 2002). Krize koje su ključale na europskom tlu razvijale su se tijekom 19. stoljeća da bi kulminirale u prvoj polovini posljednjeg stoljeća drugog milenijuma uništivši do tada poznatu Europu. Upravo u tom krahu svijet prestaje biti europocentričan, a centar primarno ekonomske i vojne moći, iz kojih proističe i politička, premješta se s istočne na zapadnu obalu Atlantika. Otada pa sve do danas, Europa, prinuđena na obnovu i reizgradnju kroz međusobnu saradnju, oslobođena je tereta predvodnice svjetskih političkih tokova (Kenedy, 2003).

Istovremeno u novoj ulozi osuđena je na pronalazak puta ka povratku na političku scenu svijeta rame uz rame s planetarnim hegemonima u vidu Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza u periodu trajanja Hladnog rata, odnosno nakon „kraja povijesti“ i perioda unipolarizma koji je potom uslijedio (Fukuyama, 2002) s nadolazećim istočnim globalnim silama u vidu Ruske Federacije i prvenstveno Narodne Republike Kine. Postratna ideja europskog ujedinjenja na bazi mira u vidu tri kooperativne europske zajednice sjedinjene 1992. godine u Maastrichtu u projekt Europske unije doprinio je dotad nezabilježenim uspjesima, ali se i suočio posljednjih godina sa najvećim izazovima od osnivanja.

Godina 2016. na globalnom nivou obilježena je porastom nacionalnog autoritarizma. Izborne pobjede Rodriga Duterte na Filipinima i naročito

Donalda Trumpa u Sjedinjenim Američkim Državama, praćene neuspjelim pokušajem vojnog puča u Turskoj, što je za posljedicu proizvelo prisvajanje potpune vlasti od strane predsjednika Erdoana, dodatno su na međunarodnoj sceni uznemirili i Europsku uniju poljuljanu migrantskom krizom kao krizom bez presedana u dosadašnjoj povijesti.

Ipak, događaj koji je Europom najsnažnije odjeknuo u toku 2016., u kojoj je riječ „postistina“ proglašena riječju godine u izboru Oxfordskog rječnika (Languages.oup.com, 2016), jest pozitivan ishod britanskog referenduma kada se 51,89 % Britanaca izjasnilo za izlazak iz Europske unije (Electoralcommission.org.uk, 2016) čime je Ujedinjeno Kraljevstvo postalo prva država koja je istu napustila. Uniju iscrpljenu problemom migrantske krize, koja je dovela do ozbiljnih razmimoilaženja zemalja članica uslijed priliva preko 2 i pol milijuna imigranata, ali i poslužila za trend rasta desničarskih stranaka s jakim antimigrantskim stavovima, Brexit je doveo u egzistencijalno pitanje, a teroristički napadi u Nici i Berlinu nakon napada na satirični list Charlie Hebdo i dvoranu Bataclan u Parizu 2015. ojačali su ionako prisutnu islamofobiju kod Europljana (Islamophobiaeurope.com, 2018).

U godinama koje su uslijedile nacionalni autoritarizam ojačao je u određenom broju država članica pri čemu se ističu primjeri Mađarske i Poljske, a na korak od dolaska na vlast radikalne desnice bila je i jedna od država baza EU – Francuska, u proljeće 2017. Pored ovih primjera i drugi slični širom europskog kontinenta (*Alternativa za Njemačku, Sjeverna liga* itd.), doprinijeli su dotad nezabilježenoj atmosferi pred Europske izbore 2019. koji su predstavljali svojevrsni europski referendum o budućem političkom putu.

Teorijski pristup europskim integracijama

Dva tradicionalna teorijska pristupa nastala na osnovama europskog ujedinjenja su neofunkcionalizam i intergovernmentalizam koji se međusobno prepliću te, bilo u tradicionalnim ili pak suvremenim oblicima, čine dvije strane prilikom debata na temu Europske unije.

Neofunkcionalizam se smatra nešto starijom teorijom koja smatra da je do europskog ujedinjenja došlo uslijed socio-ekonomskih razloga koje nije bilo moguće riješiti u okvirima nacionalnih država. Također, teorija inzistira na značaju interesnih grupa koje stvaraju pritisak na donosioce odluka na nacionalnom nivou te umanjuje značaj država članica u odnosu na naddržavne institucije. Europske institucije, shodno ovoj teoriji, prirodno teže proširenju svojih nadležnosti. Međutim ova teorija se pokazala neuspješnom u periodima

krize prazne stolice ili politike De Gola po pitanju članstva Velike Britanije 60-ih godina.

Intergovernmentalizam je zasnovan na ulozi suverenih država kao glavnih aktera koji racionalnim djelovanjem nastoje pojačati vlastite interese kroz međuvladina usaglašavanja na europskom nivou. Ovaj teorijski pristup Europsku uniju sagledava kao mehanizam koji države članice kontroliraju te upravo one čine prepreku širenju nadržavnih institucija. Tako promatrane institucije Unije predstavljaju mehanizam koordinacije država članica.

Promjenama koje su nastale Matriškim sporazumom 1992. Europska unija je ušla u novu fazu pri čemu je politički aspekt postao prioritetan u nadolazećem periodu. Shodno tome, i dvije tradicionalne teorije europskih integracija dobile su nove oblike u vidu postfunkcionalizma i novog intergovernmentalizma.

Postfunkcionalizam usko povezuje interesne grupe, nacionalne i nadnacionalne politike koje zajedničkim pristupom ostvaruju ciljeve kroz europske institucije. Postfunkcionalisti naglašavaju politizaciju koja je obuhvatila Uniju poslije Matriškog sporazuma što je prouzrokovalo debate o identitetskim pitanjima u okvirima EU. Ipak, smatraju kako je građanska mobilizacija nadjačala nacionalne elite.

Novi intergovernmentalizam baziran je na činjenici da su države članice produbile suradnju unutar Unije, ali i da izbjegavaju dalji prijenos nadležnosti na europske institucije. Priznaju značaj nadnacionalnih institucija, međutim ističu kako se suočavaju s relativnim padom utjecaja kroz tekući proces integracija. Kao instituciju koja potvrđuje tezu novog intergovernmentalizma, pobornici ove teorije ističu Europski savjet nastao poslije Lisabonskog sporazuma, a u kojem šefovi država članica donose najvažnije odluke o funkcioniranju Europske unije (Costa i Brack, 2017).

Na kraju kratkog teorijskog osvrtu na proces europskih integracija važno je napomenuti i četiri modela po kojima se odvija europeizacija, a to su:

- 1) „*Top-down*“ - model po kojem promjene proizlaze djelovanjem s europskog nivoa na nivo nacionalnih država;
- 2) „*Bottom-up*“ - model koji inzistira na utjecaju nacionalnih politika na procese donošenja odluka u europskim institucijama;
- 3) Horizontalni - model koncentriran na fenomen prijenosa praktičnih i javnih politika te mehanizama odlučivanja između država članica u kontekstu europskih integracija uz odsustvo normativa s europskog nivoa;
- 4) Mješoviti model (Costa i Brack, 2017).

Rast euroskepticizma

Usljed događaja poput migrantske krize i Brexita, koji su naznačili slabosti europskog projekta, Europa je postala podložno tlo za euroskeptike i suvereniste koji najčešće u kombinaciji s populističkim diskursom, a koji se etablirao kao globalni trend posljednjih godina u doba postistine, nastoje preoblikovati europsku političku scenu. Mađarski premijer Viktor Orbán izbio je na površinu postavši jedan od istaknutih vođa u Europskoj uniji, zagovarajući tvrde antimigrantske i suverenističke stavove koji su na održanom referendumu doprinijeli mađarskom odbijanju predloženih migrantskih kvota od strane Europske unije. Potencijalni krah Europske unije mirisao je u zraku u proljeće 2017. dok se Francuskom širila izborna euforija. Najveću podršku u prvom krugu izbora zadobili su proeuropski orijentirani Emmanuel Macron i jedna od predvodnica euroskeptika Marine le Pen, što je Francusku i cijeli kontinent u sukobu dva teorijska viđenja EU uvelo u dvonedjeljni period iščekivanja daljnje sudbine Europe.

Ipak, proeuropske snage mogle su odahnuti 7. svibnja kada je Macron odnio uvjerljivu pobjedu u drugom krugu, naznačivši dalji put Europske unije u pravcu strukturnih reformi. Na tom putu Macronova Francuska će težiti leaderskoj poziciji uslijed procesa smjene vlasti u Njemačkoj gdje će Angela Merkel, kako je i najavljeno, napustiti politiku nakon isteka četvrtog kancelarskog mandata u jesen 2021. Proces dolaska nasljednika na čelo Njemačke u kojoj se vladajući CDU suočava s trendom opadanja podrške, dok manje stranke, među kojima i suverenistički AfD, bilježe trend rasta, mogao bi proizvesti promjene unutar, dosad stabilne, njemačke politike.

Bez obzira na ishod izbora u Francuskoj, Europa je postala plodno tlo za razvoj euroskepticizma. Anketa na pitanje podrške Europskoj uniji u državama članicama iznosila je 52 % 2007., a izraženom trendu slabljenja podrške svjedoči 37 % istovjetno izjašnjenih 2015. (Eurobarometer, 2015). Posljedice ekonomske krize koja je obilježila prvu polovicu desetljeća, rast podrške radikalnim političkim strankama te nezadovoljstvo birokratiziranom Unijom, koji su se iskristalizirali migrantskom krizom, doveli su Europsku uniju u nezavidan položaj sredinom desetljeća. Na vlasti u nekolicini zemalja članica nalaze se euroskeptici, bilo oni meki ili pak tvrdi u odnosu na suverenističko svrstavanje pri intergovernmentalističkoj viziji EU ili pak njenom potpunom negiranju (Taggart i Sczerbiak 2001). Najizrazitiji su primjeri Poljske kojom od 2015. vlada suverenistička stranka *Pravo i pravda* Jaroslava Kačinjskog dok je u Mađarskoj nedodirljiv *Fideš* Viktora Orbána.

Kako god, spomenuti uzroci smjestili su euroskeptične centre u tri od pet najvećih europskih država. Daskorašnji talijanski potpredsjednik vlade i vođa *Sjeverne lige*, najpopularnije talijanske stranke, Matteo Salvini, uz nesuđenu ili barem još uvijek ne, prvu francusku predsjednicu i vođu *Nacionalnog saveza* Marine le Pen, predstavnik je novog i nikada brojnijeg talasa euroskepticizma. Ni u drugim članicama porast euroskeptika nije izostao pa su tako proboj dočekale i *Slobodarska stranka Austrije*, koja je 2017. kao koalicijski partner prvi put ušla u vlast, *Alternativa za Njemačku* koja ostvaruje konstantan rast i stoji kao treća najpopularnija stranka u nacionalnim okvirima, grčka *Siriza*, u specifičnim okolnostima i ne toliko naglašenim euroskepticizmom uslijed ekonomskog i geostrateškog položaja, ili pak novopečeni politički bum u vidu španjolskog *Voksa* kojemu u nacionalnim okvirima protivnici pripisuju tragove ostataka još uvijek živućih tragova fašizma, odnosno frankizma (Ordaz, 2018).

Brexit

Cjelokupan i vrlo dinamičan razvoj događaja unutar Europske unije nakon migrantske krize, Brexita i uslijed iščekivanja predstojećih europskih izbora unosili su neizvjesnost u budućnost najvećeg političkog projekta europskog kontinenta. Već spomenuti izborni trijumf Emmanuela Macrona u proljeće 2017. odjeknuo je kao jedan od rijetkih proeuropskih uspjeha u minulom periodu. Zaustavljanjem euroskeptika da preuzmu jednu od dvije ključne države Europske unije, dvojna osovina Njemačka-Francuska zadržala je glavnu ulogu u okviru Unije. Međutim, kada se već suočila sa sve većim brojem kritika i padom povjerenja, a pred potpuno neizvjesnom budućnosti, Europska unija je zadala najveći udarac protivnicima u toku pregovora o razdruživanju s Ujedinjenim Kraljevstvom.

Naime, europski pregovarački tim predvođen francuskim dugogodišnjim eurobirokratom Michelom Barnierom, tok situacije iz beznadane, koja je u početnim fazama ugrožavala egzistenciju Unije, uspio je preokrenuti u integrativni faktor kojim je Europa na globalnom planu pokazala koliko je moćna ako je ujedinjena. U tihom okršaju kontinenta i otoka, Britanci su doživjeli težak diplomatski poraz potvrđen odlaganjem datuma istupanja, ostavkom premijerke Therese May, privremenim izborima u studenom 2019. i konačnim istupanjem 31. siječnja uz tranzitni period koji će biti na snazi do isteka 2020.

Zastavice kojima su britanski parlamentarci mahali dok su Europskim parlamentom odjekivali stihovi škotske pjesme Auld Lang Sine prikladne za oproštajne prilike nisu, baš kao ni raskalašna proslava u Londonu u noći sa 31.

siječnja na prvi dan veljače, uspjele skrenuti pažnju s istinskih problema koji Britaniju tek očekuju. Umjesto domino efekta i postepenog komadanja Unije, koji su euroskeptici najavljivali od 2016., Britanija se pronašla u situaciji u kojoj će se morati pobrinuti za vlastitu cjelovitost. Politički vrh Škotske već je prvih postbrexitovskih dana najavio mogućnost zakazivanja novog referenduma o nezavisnosti, a dojučerašnji predsjednik Europskog savjeta i novi predsjednik najmoćnije europske stranke (EPP) Donald Tusk, podržao je ideju izrazivši kako očekuje povratak Škotske u EU u doglednom periodu (Politico.eu, 2020). Ništa manje burno unutar granica Ujedinjenog Kraljevstva neće biti ni na irskom otoku za koje je zasad, prije konačnog dogovora, poznato da će izvan kontrole na reuspostavljenoj granici biti poljoprivredna i proizvodna dobra.

Europski izbori i formiranje institucija

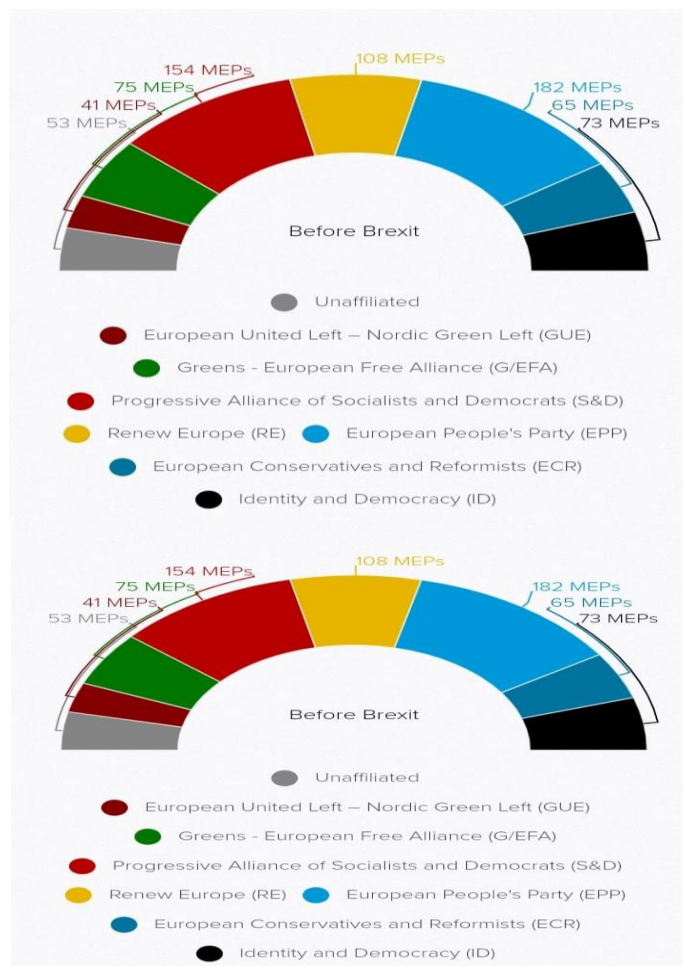
Politička klima koja je pratila proces Brexita odigravala se u predvečerje izbora o kojima se nadugo i naširoko govorilo još početkom godine koja im je prethodila. Posljednja trećina svibnja 2019. nosila je odgovor na ključno pitanje: Kuda ide Europa? Kritizirali su euroskeptici s različitih strana briselsku Europu, prijeteci populističkim nastupima kao što je trend posljednjih nekoliko godina. Pisalo se i govorilo u proeuropskim medijima o opasnosti od najeзде euroskeptika koji zauzimaju čak trećinu mjesta u parlamentu, o Salvinijevim, za njihov ukus, isuviše bliskim odnosima s Vladimirom Putinom ili o Orbanovom mogućem povlačenju iz EPP-a uslijed nekonvencijalnog djelovanja na zajedničkom nadržavnom stranačkom nivou. Istovremeno su različite predizborne projekcije pokazivale izvjestan pad broja mandata dvije najbrojnije europske političke stranke.

Ipak, protokom vremena ukazivali su se sve brojniji problemi unutar redova euroskeptika. Usprkos naboju i određenom kultu ličnosti koji je Salvini počeo graditi u namjeri da upravo on bude zapamćen u povijesti kao transformator europske politike, suočio se s brojnim neslaganjima unutar nehomogenog i raštrkanog polja euroskeptika. Njegovu namjeru da na izbore izađe kao tzv. špicenkandidat i *vis-a-vis* se suprotstavi kandidatu narodnjaka Manfredu Weberu te socijalističkom predvodniku Fransu Timmermansu, propali su uslijed nemogućnosti pronalaženja zajedničkog jezika s predsjednikom poljske stranke *Pravo i pravda* Kačinjskim, zbog neistovjetnog odnosa prema Rusiji, i Jimmyjem Okesonom, vođom *Švedskih demokrata*. Tako razdijeljeni euroskeptici, pritom ne uzevši u obzir one ideološki lijeve provenijencije, izgubili su mogućnost zajedničkog djelovanja pa su izbore dočekali raštrkani na tri kolone, Salvinijevu i Le Peninu novoformiranu stranku *Identitet i demokratija* (ID), *Konzervativce* Kačinjskog i naročito obezglavljeni talijanski

Pokret pet zvijezda, Švedske demokrate i do kraja siječnja brexitovce s europarlamentarnim zaštitnim simbolom suverenista u vidu Nigela Faragea.

Izborni rezultati potvrdili su najveći broj očekivanja. Usprkos zabilježenom padu, *Europska narodna stranka* i *Stranka europskih socijalista* ostale su dvije najmnogobrojnije stranke u Europskom parlamentu. Dojučerašnja *Alijansa liberala i demokrata* (ALDE) po prvi put prešla je magičnu granicu od 100 poslanika, najprije zahvaljujući usuglašavanju sa strankom *U pokretu* francuskog predsjednika Macrona zbog čijeg pristupa stranki je promijenjen i naziv u *Obnovljena Europa*. Ozbiljan skok načinili su i *Zeleni* koji su u zemljama sjevera i zapada Europske unije uspjeli osvojiti čak 74 mandata i pozicionirati se na četvrtu poziciju po broju mandata, tik ispred Salvinijevih euroskeptika oličenih u novoformiranoj stranci ID. Značajno je spomenuti i da su *Reformisti* Kačinjskog osvojili 62 mandata.

Određene promjene nastale su odlaskom 73 britanskih parlamentaraca, pa je tako 27 novih mjesta ustupljeno drugim članicama u skladu s demografskim promjenama, dok je preostalih 46 mjesta ostavljeno za preraspoređivanje prilikom budućih proširenja Europske unije. *Liberali* i *Zeleni* najveći gubitak su pretrpjeli nastalim promjenama među parlamentarcima pa su tako prvi ponovo ispod crte od 100 poslanika (97), dok su *Zeleni* prestignuti od strane ID-a koji je na taj način postao četvrta najzastupljenija stranka u Europskom parlamentu.

Slika 1: Sastav Europskog parlamenta prije Brexita

Slika 2: Sastav Europskog parlamenta poslije Brexita (Politico.eu, 2020)

Suma summarum, o budućnosti Europe odlučivano je tek nakon održanih izbora, a opći je zaključak da je pobjednik sage zvani europski izbori 2019. zapravo njihov službeni gubitnik. Stranka Emmanuela Macrona u novom izbornom okršaju poražena je u Francuskoj od euroskeptika Marine le Pen, ali pristupanjem dotadašnjem ALDE-u, Macron se našao u poziciji koju je iskoristio po principu maksimalne performativnosti prilikom odabira funkcionera na ključnim pozicijama u novom sazivu europskih institucija. Na četiri čelne pozicije imenovani su ljudi koji bez problema mogu sastanke održavati na francuskom jeziku (Pantelić, 2019). Nova predsjednica Europske komisije i doskorašnja ministrica obrane u Vladi Njemačke, Ursula von der Leyen rođena je i odrasla u Bruxellesu, novi predsjednik Europskog savjeta je doskorašnji premijer Belgije iz reda valonskog naroda Charles Michel, visoki predstavnik EU za vanjske poslove i sigurnosnu politiku je Josep Borell, španjolski unionista iz Katalonije, a nova predsjednica druge najmoćnije banke svijeta, tj. Europske banke, Francuskinja Christine Lagarde. Na ovaj način,

inzistirajući na postfunkcionalističkom teorijskom pristupu, Macron je postavio Francusku u centar političke Europe, koji će još neko vrijeme izvjesno dijeliti s Angelom Merkel koja vrši dužnost u posljednjem mandatu, a koja je, prvenstveno zahvaljujući izboru Von der Leyenove na poziciju predsjednice Komisije, osigurala privođenje političke karijere uspješnom kraju.

Budućnost, izazovi i perspektive Europske unije

Budućnost Europe zamršena je i neizvjesna. U prethodnih šest desetljeća ideja ujedinjene Europe kontinentu je donijela uspjehe bez presedana u vidu neophodne pacifikacije, usmjerila je ekonomsku i djelimično političku unifikaciju i omogućila demokratsku tranziciju mediteranskim te onim državama koje su izašle iza gvozdene zavjese. Duskora prva ekonomska sila svijeta, suočena s negativnim trendovima za budućnost koji prikazuju kako će sredinom vijeka pasti čak na četvrtu poziciju, primarno na francusko-njemačkoj osovini bez britanskog uticaja prinuđena je tražiti novi put Europske unije, koji će se pozicionirati na centralističkoj težnji, uz neophodnost reformi, što sve češće francuski predsjednik Emmanuel Macron iznosi u javnosti.

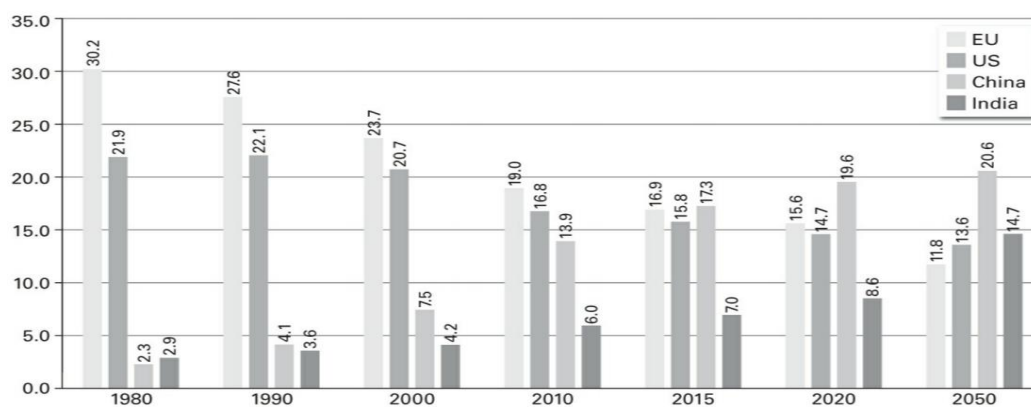

Figure 3. Percentage share of world GDP to 2050²²

Slika 3: Udio svjetskog BDP-a, projekcija 1980-2020 (Kishore, 2018).

Još je neizvjesniji budući okvir Europske unije, pogotovo imajući u vidu očekivani put reformi i status zemalja s područja Zapadnog Balkana koji je ostavljen u čekaonici bez jasnih putokaza za skorbu budućnost usprkos martovskom dodjeljivanju kandidatskog statusa Albaniji i Sjevernoj Makedoniji, odnosno najavljivanju nove metodologije proširenja. Potencijalni datum predviđen za 2025. godinu kada je riječ o Srbiji odavno ne izgleda kao

realan ishod, a proces donošenja budžeta EU za period 2021-2027. u kojem nisu predviđena sredstva za nove članice potkrepljuje ovu tvrdnju.

U svakom slučaju, Europa nastavlja živjeti između tri vanjske geopolitičke sile u vidu SAD-a, Rusije i Kine čiji se interesi prepliću kako međusobno tako i nad Europom. Svjesna tih okolnosti Ursula von der Leyen okarakterizirala je novoformiranu Komisiju kao geopolitičku koja će biti zadužena za pronalazak što utjecajnijeg europskog mjesta pod globalnim suncem (Politico.eu, 2019). Vanjski utjecaji ova tri velika geopolitička igrača ne predstavljaju novinu na europskom tlu. Ipak, u periodu u kojem Kina nastoji trgovinskim i humanitarnim putem (Put svile, humanitarne intervencije za vrijeme pandemije) ojačati svoju ulogu na jugoistoku Europe, Rusija u državama mahom s izraženim nacionalnim autoritarizmom i euroskepticizmom, a u isto vrijeme nalazeći se u sigurnosnom okviru NATO-a sa SAD-om kao ključnom polugom, Europa će nastaviti suočavati se s jednim od svojih najznačajnijih problema.

Podrška Europskoj uniji tijekom 2019. vratila se na preko 60% (Europarl.europa.eu, 2019), a obuzdavanja Poljske i Mađarske u kojima je narušena vladavina prava, predstavljaju izazov za sebe pred EU (Europarl.europa.eu, 2020). Naročito je kritičan primjer Mađarske u kojoj je tijekom pandemije koronavirusa zavedena vladavina dekretima uz propisane kaznene mjere za širenje panike što je u doba sekuritizacije lako podložno zloupotrebi. Problem Europske unije ostaje nepostojanost mehanizama sankcioniranja pri čemu se režim s odlikama autoritarizma nalazi u srcu Europe. Ono što ipak pokazuje neke nove trendove u zemljama Višegradske grupe jest Savez slobodnih gradova istočne Europe, formiran 2019., a koji čine vlasti prijestolnica četiri države koje su ujedno opozicionirane na nacionalnom nivou (Worldpoliticsreview.com, 2019).

Najvažniji izbori narednih godina održat će se u dvjema najznačajnijim državama članicama. Period političke nestabilnosti za njemačke prilike započeo je u veljači 2020. kada je, nakon regionalnog pokušaja koaliranja CDU-a s AFD-om poslije izbora u Tiringiji, ostavku najavila Annegret Kramp-Karrenbauer te je tako postalo jasno da ona neće postati nasljednica Angele Merkel. Izbori na nacionalnom nivou održat će se u jesen 2021., a izborni kandidat CDU/CSU, kao najmoćnije njemačke stranke/koalicije u ovom trenutku se ne nazire, uz prisutan trend pada povjerenja glasača sve do početka pandemijske krize. Stranke *Zelenih* i AfD zabilježili su znatan rast prethodnih godina i koalicija koja će se naći na čelu Njemačke od naredne jeseni će izvjesno, prema sadašnjim projekcijama u kojima vodeći CDU ima podršku na nivou oko 25%, biti jedinstvena što bi moglo označiti i određene promjene u

europskoj politici (Politico.eu, 2020). Dok Njemačka bude tražila nasljednika Merkelove, Francuska će važiti za najstabilniju veliku državu EU. Emmanuel Macron obavlja predsjedničku funkciju u prvom mandatu, a dvije godine uoči narednih predsjedničkih izbora, unatoč minimalnom porazu na europskim izborima 2019. od stranke Le Pen, ne nazire se ozbiljan protukandidat, naročito imajući u vidu dvokružni izborni proces koji ne ide na ruku vođi *Nacionalnog saveza*. Sukladno tome, Macron se nazire kao pretendent na čelo europske politike o čemu je već bilo riječi u poglavlju o europskim izborima i formiranju institucija.

Iako je nezahvalno u prvoj polovici 2020. sagledavati posljedice nastale pandemijom koronavirusa u Europi, nesumnjivo je da će se one odraziti na buduće političke tokove. Zakašnjela reakcija na izbijanje pandemije u kojoj je zahtjev Italije, kao najpogođenije države članice, za pokretanjem mehanizma europske solidarnosti ostao bez odgovora načinila je ogroman porast skepticizma u Italiji, koji je doprinio postotku od 67 % onih koji su sredinom ožujka 2020. smatrali da članstvo u EU nije prednost (Institutemontaigne.org, 2020). Ipak, kasnije odluke Europske unije i solidarnost koju su iskazale države članice (Ec.europa.eu, 2020) trebalo bi kao primarnu postkorona krizu za EU da postave pitanje ekonomskog oporavka i potencijalne revizije ovlaštenja koja su u okviru djelovanja Unije s obzirom na to da po Lisaboskom sporazumu ovlad zdravlja pripada nadležnostima država članica.

Upravo o toj temi trebalo bi biti govora u predstojećem periodu. Konferencija o Europi će se, kako je najavljeno, održavati tijekom naredne dvije godine, a bit će to pokušaj europskih institucija da kroz prošireni demokratski proces preispitaju stanje u kojem se Unija nalazi i donesu smjernice za budućnost.

Zaključak

Događaji iz prethodnih pet godina najavili su izvjesne promjene koje će dočekati Europsku uniju u godinama „postEUforije“ koje slijede i oko čega postoji konsenzus pobornika oba pristupa europskim integracijama. Krize kao što su migrantska, Brexit te porast euroskepticizma išli su na ruku suverenistima koji Uniju vide kroz međuvladin (intergovernmentalistički) pristup po principu maksimalne performativnosti pojedinačnih država članica. Štoviše, spomenuti događaji kao nikada prethodno izložili su projekt političke Europe diskursima zasnovanim na njezinom kraju koji su ekspanziju doživjeli uoči europskih izbora 2019. i početkom krize pandemije koronavirusa u Europi u ožujku 2020. Kao pokazatelji slabljenja centrističke uloge europskih institucija, najjači pokazatelji ostaju napuštanje u vidu Velike Britanije,

suverenističke vlasti zemalja Višegradske grupe, primarno Mađarske i Poljske, nikada veći broj euroskeptika u Europskom parlamentu, pad relativne ekonomske moći EU, zamrzavanje politike proširivanja te geopolitički nepovoljan položaj između tri velika igrača.

Na drugoj strani, argumenti u prilog funkcionalističkom pristupu EU doživljavaju česte uspone i padove. Spore reakcije složenog sistema europskih institucija u krizama predstavljaju specifičnost Unije kao naddržavnog sistema, ali istovremeno i najveći problem s kojim se suočava. No, na ruku istima ide pozitivan odnos građana država članica prema EU, što su potvrdili i europski izbori, kohezija potvrđena na primjeru pregovora s Britanijom, neophodnost nadnacionalnog djelovanja u slučaju kriza poput pandemije koronavirusa, ali i formiranje slobodnih gradova istočne Europe koji okuplja vlasti prijestolnica država Višegradske grupe čije se europske vizije, kada je riječ o nacionalnom nivou, ne poklapaju sa „top-bottom“ viđenjem procesa europeizacije.

Ono što je Europu na temeljima postavljenim u antičkoj Grčkoj odvajalo od ostatka svijeta jesu njene vrijednosti, poštovanje različitosti koje je neodvojivo povezano s vrijednostima slobode, jednakosti, demokracije i vladavine prava, a upravo će se u predstojećem periodu Europa naći u situaciji u kojoj će odlučivati o svom jedinstvu kroz koje će mehanizmi otjelotvorenja ovih vrijednosti biti dovedeni u pitanje. Prvi naredni korak koji je potrebno ispratiti jest najavljena Konferencija o Europi, a odgovor na budući europski put zavisit će i od načina izlaska iz ekonomsko-političke krize prouzrokovane pandemijom koronavirusa, uspjesima euroskeptičnih centara, a nadasve kohezije država članica, kapaciteta održanja rezultatskog (output) legitimiteta te sposobnosti da pronade prostor za uspjeh u novim globalnim okvirima.

Literatura

Costa, Olivier, Brack, Nathalie (2017) *Le fonctionnement de l'Union européenne*, Bruxelles, Ublire.

Dowson, Christopher (2002) *Razumijevanje Evrope*. Split: Verbu.

Fukuyama, Francis (2002) *Kraj istorije i posljednji čovjek*, Podgorica: CID.

Kishore, Mahbubani (2018) *Has the West lost it?*, London: Penguin Books.

Kenedi, Pol (2003) *Uspon i pad velikih sila*, Podgorica: CID.

Popper, Karl (1992) *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji*, Beograd: BIGZ.

Taggart, Paul, Sczerbiak Alex (2001) *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*, Sussex: Sussex European Institute.

Novinski članci:

Ordaz, Pablo (2018) *¿Es Vox un partido fascista?*. *El Pais*, Dostupno na: https://elpais.com/politica/2018/12/05/actualidad/1544044017_653308.html, posjećeno 29.02.2020.

Pantelić, Željko (2019) *Evropa po Jupiteru*. *Nedeljnik*, str. 20-23.

Internet izvori:

Ec.europa.eu (2020) *Coronavirus: European Solidarity in action*, Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/coronavirus-european-solidarity-action_en (17.04.2020.).

Electoralcommission.org.uk (2016) *Results and turnout at the EU referendum*, Dostupno na: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum> (15.02.2020.).

Ec.europa.eu (2015), *Eurobarometer*, Dostupno na: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/72826> (15.02.2020.).

Europarl.europa.eu (2019), Support for EU remains at historically high level despite skeptics, Dostupno na:

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20190417IPR41755/support-for-eu-remains-at-historically-high-level-despite-sceptics> (15.02.2020.).

Europarl.europa.eu (2020), Rule of law in Poland and Hungary has worsened, Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200109IPR69907/rule-of-law-in-poland-and-hungary-has-worsened> (15.02.2020).

Institutemontaigne.org (2020), Italy, Coronavirus and the European Union, Dostupno na: <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/italy-coronavirus-and-european-union> (17.04.2020.).

Islamophobiaeurope.com (2018), European Islamophobia Report 2018, Dostupno na: http://www.islamophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2019/09/EIR_2018.pdf (15.02.2020.).

Languages.oup.com (2016), Word of the Year 2016, Dostupno na: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> (15.02.2020).

Politico.eu (2020), Tusk: Brussels 'enthusiastic' about Scotland rejoining the EU, Dostupno na: <https://www.politico.eu/article/donald-tusk-scotland-rejoin-eu/> (15.02.2020).

Politico.eu (2020), Brexit meand rightward shift for the European Parliament, Dostupno na: <https://www.politico.eu/article/european-parliament-reshuffle-details-after-brexit/> (15.02.2020.).

Politico.eu (2019), Meet von der Layen's 'geopolitical Commission', Dostupno na: <https://www.politico.eu/article/meet-ursula-von-der-leyen-geopolitical-commission/> (15.02.2020.).

Politico.eu (2020), Poll of Polls - Germany, Dostupno na: <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/germany/> (17.04.2020.).

Worldpoliticsreview.com (2019), Eastern Europe's Liberal Mayors Forge an Alliance to Fight Populism, Dostupno na: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/28426/to-fight-populism-europe-mayors-forge-an-alliance> (17.04.2020.).

Europe between the awakening of national authoritarianism and uncertain projections of the future (2015-2020)

Marko Lončar

Abstract

The second semester of the past decade has ushered European Union into a new era in which the two primary visions of the European Union continued its conflict, with a marked rise in Euroscepticism and national authoritarianism. The migrant crisis, Bregzit and the 2019 European elections have left the strongest impact on shaping Europe over the past five years. The work presents the present political trends through a review of the two dominant theoretical directions of European integration and the consequences of the aforementioned crises. Also, there are shown the challenges and perspectives facing the European Union in the coming period, in which Europe will be at the intersection between the two paths leading or towards the center or from the center.

Key words

Europe, European Union, national authoritarianism , Brexit, euroscepticism, future of the European Union